

ВІДЗИВ

про дисертаційне дослідження Гурин Олександри Михайлівни

«Полікультурне виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність проблеми полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю, до якої звернулась Гурин О.М. у дисертаційному дослідженні, є незаперечною, оскільки орієнтування України на інтеграцію в світове товариство актуалізувало потребу впровадження у сфері освіти гуманістичної парадигми, одним із напрямів якої є полікультурне виховання учнівської молоді.

Важливим засобом полікультурної діяльності є спілкування з мистецтвом, яке здатне впливати на духовний світ людини, виховання потреби і здатності до міжкультурного діалогу, невід'ємного від ціннісного ставлення особистості до здобутків національної культури. Саме така місія мистецтва в школі визначена у багатьох державних освітніх документах, зокрема: Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Комплексній програмі художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Зазначимо, що основні складові наукового апарату дисертації – мета і завдання, об'єкт, предмет, методи, наукова новизна, практичне значення сформульовано грамотно, кваліфіковано. Переконливо побудовано загальну логіку дослідження, яка поетапно розгортається від історичного контексту, аналізу теоретичних основ і визначення сутнісних характеристик вихідних

категорій (I розділ) через проведення констатувального експерименту для з'ясування стану проблеми у шкільній практиці (II розділ) до розробки й обґрунтування педагогічних умов і технології полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю, які перевірялися у перебігу формувального експерименту (III розділ) і завершилися аргументованими висновками. Така логіка і структура дисертації повністю відповідає визначеним завданням, а її втілення в текстовому матеріалі роботи, коли кожна попередня фаза дослідження готує наступну, є гармонічним за змістом і стилем викладу дослідницької думки.

У рецензованій роботі здійснено ретельний теоретичний аналіз літератури з визначеної проблеми, що охоплює багатогранну площину джерел з педагогіки та дотичних до неї наук – психології, мистецтвознавства, філософії. Це дало змогу авторові запропонувати власне трактування поняття «полікультурне виховання старшокласників», уточнити й конкретизувати сутність полікультурної вихованості особистості в контексті теми дослідження з урахуванням психологічних особливостей старшокласників та притаманній саме їм здатності виражати у власній поведінці емпатійне, неупереджене сприйняття цінностей національної культури та культурного різноманіття світу. Автором доведено, що загальноосвітній навчальний заклад і музей мистецького профілю є важливими ланками у забезпеченні здатності старшокласників до усвідомлення й прийняття культурних особливостей та відмінностей, емоційно-ціннісного освоєння дійсності, розвитку міжкультурної комунікації, що сприяє полікультурному вихованню.

В контексті нових педагогічних парадигм (аксіологічної, комунікативної, особистісної) і відповідно концептуальних підходів, у дисертації визначено принципи, які зумовили виокремлення структурних компонентів полікультурної вихованості: пізнавального, емоційно-ціннісного, діяльнісно-комунікативного.

Варто наголосити на обґрунтуванні авторкою дисертації виховного потенціалу музеїв мистецького профілю, сутність якого полягає у непересічній суспільній функції цих закладів як скарбниць культурно-мистецької спадщини, національних і загальнолюдських духовних цінностей, осередків збереження історичної пам'яті народу, чия культура представлена в їхніх зібраннях. Музеї мистецького профілю, як зазначає Гурин О. М., цілісно презентують культурну спадщину кожного регіону, розкривають чуттєвий образ певної епохи та країни, його духовну сутність, втілену у творах різних видів мистецтва. Дисертантка акцентує на залученні школярів до пізнання музичних колекцій з метою формування у них ціннісного ставлення до художніх творів, які зберігаються у музеях, і у такий спосіб оптимізує процеси полікультурного виховання.

Науково обґрунтовані критерії та показники полікультурної вихованості старшокласників і застосування різноманітних діагностичних методів дослідження дали змогу дисертантці виявити рівні сформованості полікультурної вихованості та сфокусувати увагу на пошуку методичних шляхів, технологічних підходів подолання суперечностей процесу полікультурного виховання в загальноосвітній школі.

Варто відзначити розроблену О. М. Гурином авторську технологію полікультурного виховання, орієнтованої на масове залучення школярів до різних форм роботи на експозиції музею та використання музейних цінностей у навчально-виховному процесі. Технологія взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і музею мистецького профілю репрезентована в таблиці 3.6 на с. 121-122 дисертації. Структура її включає мету, завдання, методи та засоби взаємодії, форми організації взаємодії відповідно до компонентів полікультурної вихованості.

Необхідно зазначити цінність запропонованого авторкою проекту «Школа і музей: працюємо разом» (рис. 3.5, с. 126), через який відбувалось втілення технології полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і музею мистецького профілю.

Детальний опис зазначеного проекту демонструє спробу дисертантки охопити проблему системно, включити до моделі всі дослідницькі складові, зокрема – мету, завдання, наукові підходи, принципи та етапи: концептуально-цільовий (основоположний), змістово-методичний та експериментально-впроваджуваний (похідні).

Варто наголосити, що впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів технології полікультурного виховання старшокласників відбувалось за педагогічних умов описаних в роботі, окремі з яких, на нашу думку, посилюють новизну авторського методичного підходу. Насамперед, це стосується умови організаційно-методичного забезпечення внутрішньої та зовнішньої взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю, що ефективно сприятиме створенню інтерактивної, предметної й інформаційної платформи для збагачення світоглядно-ціннісної основи навчально-виховного процесу та посилення його полікультурної спрямованості.

Педагогічну умову взаємоузгодження позаурочних музейних форм полікультурного виховання з тематикою уроків художньої культури вважаємо достатньо сміливою спробою дослідниці вийти за рамки уроків художньої культури в площину культурних надбань музейних експонатів, що дасть можливість започаткувати інноваційні підходи в шкільній мистецькій освіті, полікультурному вихованні учнівської молоді.

У педагогічних умовах, розроблених і аргументованих О. М. Гурін, нам імпонує також використання інформаційного простору музеїв мистецького профілю для формування пізнавально-ціннісного ставлення старшокласників до навколишнього світу та функціонування діалогу різноманітних культур. Це створює можливість проведення уроків на музейній експозиції, що відповідно активізує пізнавальну діяльність учнів у реаліях музейних експонатів та надбань, формує вміння старшокласників здобувати інформацію, емпатійно відгукуватись у процесі сприйняття творів мистецтва, дотримуватися правил неупередженої взаємодії.

Заслуговує на позитивну оцінку суттєве напрацювання дослідниці – обґрунтування технології полікультурного виховання старшокласників і виокремлення методів взаємодії (таблиця 3.7, с. 124): *ігрові* (ігрове проектування, музейні ігри, ігрові ситуації та екскурсії, імітаційний тренінг з використанням музейних предметів, рольові ігри); *неігрові* (створення проектів на основі музейної інформації, різновиди конкретних ситуацій, занурення в епоху...); неімітаційні (метод проблемної ситуації, дискусія, майстер-клас в музеї, групові та індивідуальні проекти, творчі завдання).

Констатувальний і формувальний експерименти проведено згідно з основними вимогами до цієї складової дисертаційного дослідження, із застосуванням адекватно розробленого методичного інструментарію.

Отримані результати, опрацьовані автором із застосуванням математичної статистики, є достатньо переконливими й проілюстровані проміжними та підсумковими даними в останньому розділі дисертації (таблиця 3.8, 3.6, 3.7). Проте, найбільш переконливими результатами ефективності розробленої технології є творчі роботи учнів, представлені у додатках до дисертації (розроблені проекти, підготовлені презентації, створені міні-твори тощо).

Безперечно, вагомим здобутком дисертаційного дослідження О. М. Гурін вважаємо залучення на констатувальному етапі експерименту учнів з різних регіонів України для порівняння, вияву полікультурної вихованості старшокласників загальноосвітніх шкіл Львова, Перемишля, Сум, Вінниці, Чернігова, що дало можливість вивчення та узагальнення не тільки педагогічного досвіду полікультурного виховання учнів в різних областях України, але й культурних надбань, особливостей самобутньої культурної традиції, мистецтва свого краю та інших регіонів.

У тексті рецензованої дисертації достатньо репрезентовано розроблене технологічне забезпечення реалізації запропонованої моделі проекту «Школа і музей: працюємо разом», конкретизовано зміст, форми й методи, етапи проекту. Експериментально апробовано технологічні майданчики –

середовище «школа», «музей», «міське середовище» (вулиці міста). Розроблено зміст колективних ігор для відпрацювання навиків спілкування, взаємодії («Я художник», «В гостях у колекціонера», «Я екскурсовод»...), вправ на розвиток фантазії («Музей в твоїй квартирі»).

Наукова новизна дисертаційного дослідження є безперечною і полягає в тому, що в ньому вперше розкрито зміст поняття «полікультурне виховання старшокласників», визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю на засадах особистісно-орієнтованого виховання, організації індивідуальної та групової діяльності старшокласників, взаємоузгодження позаурочних музейних форм полікультурного виховання учнів з тематикою уроків художньої культури.

Перебіг і результати проведеного дослідження апробовані на міжнародних та всеукраїнських конференціях, науково-практичних семінарах, вони достатньо висвітлені у публікаціях автора.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. М. Гурина, висловимо певні зауваження та запитання.

1. В дисертації репрезентовано впровадження авторської технології в загальноосвітніх навчальних закладах великих міст – Львова, Вінниці, Сум, Чернігова, проте не обумовлено використання запропонованої технології в загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості, територіально віддалених від музеїв – центрів мистецького профілю. Оскільки однією з ознак технологій є відтворюваність її в інших умовах чи середовищі, виникає питання про можливість відтворення авторської технології полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю в сільській місцевості, віддаленій від центрів культурних надбань?

2. Досліджуючи психолого-педагогічну характеристику старшокласників, доцільно було б уточнити вікову категорію старшокласників, що брали участь в експерименті. Описуючи перебіг

констатувального та формувального експерименту, авторкою дослідження не конкретизовано учнів яких саме класів – 9, 10-х чи 11-х було залучено до апробації технології полікультурного виховання у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю.

3. Позитивно оцінюючи включення до експериментальної бази уроків художньої культури та різних форм позаурочної роботи з учнями, зазначимо, що, на наш погляд, варто було залучити до експерименту і уроки музичного мистецтва (8 класи) та позакласні форми музично-творчої діяльності старшокласників, завдяки чому полікультурна вихованість учнів також суттєво зростає.

4. Висловлюємо зауваження про не відповідність вимогам до оформлення бібліографії у наступних джерелах зі списку: №№ 19, 120, 124, 139, 163, 206. Робота не позбавлена стилістичних огріхів.

5. Зауважимо, що назва першого розділу в авторефераті не повністю відповідає назві цього розділу в тексті дисертації.

Зазначені зауваження суттєво не впливають на загальний позитивний висновок щодо оцінки дисертаційної роботи О. М. Гурин.

Зміст автореферату дисертації та публікації автора повністю відображають основні положення проведеного дослідження.

Загальний висновок:

Зміст і логіка викладу дисертації О.М. Гурин свідчить, що робота виконана на високому науковому рівні відповідно до кваліфікаційних вимог. Поставлені завдання розв'язані, наукова новизна, теоретичне та практичне значення доведені. Результати і висновки дисертації мають суттєве значення для розвитку теорії полікультурного виховання особистості. О. М. Гурин показала себе спроможною узагальнювати наукові джерела, розробляти й обґрунтовувати методику полікультурного виховання, здійснювати експериментальне дослідження, робити висновки. Таким чином, вважаємо, що дисертація О. М. Гурин «Полікультурне виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького

взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю» є самостійним завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент –

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри співу, диригування і
музично-теоретичних дисциплін
Мукачівського державного університету

Качур М. М.

Підпис М.М.Качур засвідчую:
начальник відділу кадрів МДУ

Н.Й.Гульпа